Datum: 24.05.2021
Medij: Politika
Rubrika: Pogledi
Autori: Redakcija
Teme: SANU
Naslov: Investitori, ekologija i poverenje

Napomena:
Površina: 787
Tiraž: 136023

Strana: 21

Инвеститори, екологија и поверење

*Слободан Н. Вукосављ**

Свет на који сам дошао имао је 2,5 пута мање становника, био за 0,9 степени Целзијусових хладнији и бринула га је Кубанска ракетна криза. Данас нас брину климатске промене, епидемијско загађење ваздуха, воде и земљишта, прегрејани развој и увећана глад за ресурсима, водом, енергијом и рудним богатствима. Локалне заједнице зазиру од градње нових постројења и рудника који могу угрозити животну средину и здравље људи. Отварање бројних постројења је праћено најавом добро плаћених радних места и чврстим обећањима да неће бити угрожавања животне средине. Изневерена обећања су створила неповерење и отпор градњи нових постројења. О губитку поверења могу говорити грађани Бора, где је надлежни институт утврдио да су концентрације канцерогеног арсена преко 300 пута веће од граничних.

Окружење у коме настајемо и опстајемо је плод веома осетљиве равнотеже природе, равнотеже коју нарушавамо планирањем на кратак рок и свођењем свих циљева на материјалну добит. Нови просторни план Србије предвиђа отварање нових рудника и каменолома, што ствара нове изазове и сумње. Темељ узајамног поверења могу бити независне анализе и квалификоване студије које одмеравају развојне могућности и праћење ризике на начин који искључује неприкладан утицај инвеститора или представника власти. Политизација и нежељена понашања би се могле избећи уважавањем права локалне заједнице да буде ваљано информисана и да одлучује о судбини окружења у коме живи, али такви кораци за сада нису уочљиви.

Наука би требало да буде универзална и плодови њеног напретка свима доступни. Локалном становништву би требало пружити логистичку и финансијску помоћ у стицању неопходних сазнања из руку независних стручњака од поверења. У недостатку поверења, заоштрена дискусија често замагљује аргументе науке и призива политику тамо где јој није место. Слични проблеми се јављају широм света, многе одлуке су у рукама мултинационалних финансијских институција и корпорација чији су актери у власти сопственог имања, док су им одлуке условљене профитом и често угрожавају животну средину.

Без неопходних сазнања, заинтересована јавност не може да препозна и оствари своје интересе и тако престаје да буде субјект одлучивања. Већина доступних информација и садржаја је интересно мотивисана, актери политичког живота пласирају своје наративе да би стекли и очували утицај, корпорације желе тржиште и подршку, док је број садржаја насталих у жељи да објективно информишу сразмерно мали. Неопходне одговоре може дати струка којој треба веровати и чије закључке треба проучавати и проверавати. Током сарадње хиперспецијализованих стручњака, одговорност се сужава на уске области и постоји ризик да се изгуби целовита слика проблема, што се може спречити унакрсном провером појединачних анализа и независном провером квалификованих закључака.

Повод за настанак овог текста је настојање компаније „Рио Тинто" да у западној Србији започне са експлоатацијом литијума. Ентузијазам појединих представника власти праћен је најавама нових инвестиција у производњу батерија за електричне аутомобиле и очекивањем да се остваре значајни приходи. Многе процене залиха и значаја литијума за производњу електричних аутомобила нису одговарајуће, што могу уочити експерти али не и шира јавност. Премда се још очекује да „Рио Тинто" прибави студију о утицају на животну средину, стиче се утисак да надлежно министарство не доводи у питање експлоатацију литијума на западу Србије, док инвеститор већ откупљује имања локалног становништва које треба изместити.

Референце и трагови које је за собом остављала компанија „Рио Тинто" су глобално и интернационално добро познати и они свакако дају пуно разлога за забринутост. Забрињавају и потешкоће у прибављању информација значајних за процену загађења земљишта, воде и ваздуха. Недоступност информација о утицају планираних активности на животну средину се понекад правда пословном тајном. Премда би коначну реч требало да има независна и објективна наука и струка, не би био преседан да превагу однесе потенцијал инвеститора да утиче на интересе доносиоца одлуке, што најчешће води компромису на уштрб екологије.

Пројекат „Рио Тинта" није последњи у низу, наиме, светска потрага за ресурсима је у замаху, док Србија има објективну потребу да привуче инвеститоре и да врати нарасла дуговања, тако да се дилеме сличне јадаритској могу очекивати у блиској будућности. Неке рударске компаније се повлаче из земаља у којима се развила свест и формалноправна легислатива о утицају рударења на животну средину. Оне траже нове могућности у земљама где је еколошка свест још у развоју. Увећани интерес инвеститора за улагање у Србију је увек добра вест, али је на нама да препознамо потребу да штитимо животну средину и наше здравље. Циљеви инвеститора се могу знатно разликовати од интереса становништва, што ствара потребу за објективном проценом и контролом ризика којима се излажу животна средина и здравље.

Одлуке у великој мери зависе од представника државе, од којих се очекује да штите здравље и интерес становништва, што се у многим земљама не остварује у очекиваној мери. У датој ситуацији, представници заинтересоване јавности би требало да добију помоћ државе у прибављању релевантних информација од инвеститора, да добију независно и објективно мишљење домаће науке и квалификоване струке како би стекли исправну слику о последицама појединих одлука. Поред тога, представнике заинтересоване јавности треба суштински укључити у доношење одлука, а пре свега оне који ће наставити живот у потенцијално угроженим областима и тиме непосредно искусити све евентуалне последице. Уважавање њихових интереса, успостављање поверења, ослањање на домаћу науку и обједињавање свих расположивих друштвених снага је пресудно за успешно суочавање са бројним проблемима, контроверзама и изазовима који нас чекају у блиској будућности.

**Проф. др дописни члан САНУ*

> „Пројекат „Рио Тинта" није последњи у низу, наиме, светска потрага за ресурсима је у замаху, док Србија има објективну потребу да привуче инвеститоре и да врати нарасла дуговања, тако да се дилеме сличне јадаритској могу очекивати у блиској будућности. Неке рударске компаније се повлаче из земаља у којима се развила свест и формалноправна легислатива о утицају рударења на животну средину. Оне траже нове могућности у земљама где је еколошка свест још у развоју

Фото EPA-EFE/Aaron Ufumeli

Рудник литијума у Зимбабвеју, једном од највећих светских произвођача ове сировине

kliping centar Srbije
www.ninamedia.rs